

УДК 37.091.113:005.344

Брюховецька О.В.

**АВТОРСЬКИЙ НАВЧАЛЬНИЙ МОДУЛЬ
«ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ МАЙБУТНІХ КЕРІВНИКІВ У
ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ (ОТРИМАННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ)» ТА
АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ ЙОГО ВПРОВАДЖЕННЯ**

Брюховецька О.В. Авторський навчальний модуль «Формування професійної толерантності майбутніх керівників у процесі професійної підготовки (отримання вищої освіти)» та аналіз результатів його впровадження. У статті підкреслено актуальність формування професійної толерантності як інтегральної професійно важливої якості особистості майбутніх керівників загальноосвітніх навчальних закладів у процесі професійної підготовки (отримання вищої освіти).

Визначено мету, завдання, навчально-тематичний план і зміст авторського навчального модуля, в якому виокремлено три функціональні компоненти: 1) інформаційно-смысловий; 2) діагностичний; 3) корекційно-розвивальний. Інформаційно-смысловий компонент модуля ми реалізуємо через інноваційні види лекційних і семінарських занять. Діагностичний і корекційно-розвивальний компоненти модуля ми реалізуємо під час проведення тренінгу. Визначено мету, завдання, структуру тренінгу, активні форми і методи навчання (міні-лекції, групові дискусії, творчі проекти, ділові ігри, метод незакінчених речень, вправи тощо). Аналіз результатів впровадження авторського навчального модуля в освітній процес довів його ефективність.

***Ключові слова:** майбутні керівники загальноосвітніх навчальних закладів, професійна толерантність, формування професійної толерантності в процесі професійної підготовки (отримання вищої освіти), авторський навчальний модуль.*

Брюховецкая А.В. Авторский учебный модуль «Формирование профессиональной толерантности будущих руководителей в процессе профессиональной подготовки (получение высшего образования)» и анализ результатов его внедрения. В статье подчеркнута актуальность формирования профессиональной толерантности как интегрального профессионально важного качества личности будущих руководителей общеобразовательных учебных заведений в процессе профессиональной подготовки (получение высшего образования).

Определены цель, задание, учебно-тематический план и содержание авторского учебного модуля, в котором выделены три функциональных компонента: 1) информационно-смысловой; 2) диагностический; 3) коррекционно-развивающий. Информационно-смысловой компонент модуля мы реализуем через инновационные виды лекционных и семинарских занятий. Диагностический и коррекционно-развивающий компоненты модуля мы реализуем во время проведения тренинга. Определены цель, задание, структура тренинга, активные формы и методы обучения (мини-лекции, групповые дискуссии, творческие проекты, деловые игры, метод незаконченных предложений, упражнения и др.). Анализ результатов внедрения авторского учебного модуля в образовательный процесс доказал его эффективность.

***Ключевые слова:** будущие руководители общеобразовательных учебных заведений, профессиональная толерантность, формирование профессиональной толерантности в процессе профессиональной подготовки (получение высшего образования), авторский учебный модуль.*

Постановка проблеми. Сприяння формуванню професійної толерантності є неодмінною умовою професійного вдосконалення, підвищення ефективності діяльності, вчасного впровадження інноваційних технологій у професійну практику і, в кінцевому підсумку, успішного входження до міжнародного освітнього простору [8].

Безумовно, одним із найважливіших шляхів підвищення якості освіти майбутніх фахівців є приведення змісту освіти у відповідність до сучасних потреб суспільства. В. Кремень [6] зазначив, що серед багатьох проблем сучасного освітнього процесу як одна з головних виділяється проблема неповної відповідності базових знань, відображених у програмах, сучасним досягненням науки, тому створення нових навчальних програм і навчальних модулів, спричинене переходом до нового змісту, мусить усунути ці вади.

У зв'язку з цим для забезпечення формування професійної толерантності майбутніх керівників нами розроблений *авторський навчальний модуль «Формування професійної толерантності майбутніх керівників у процесі професійної підготовки (отримання вищої освіти)»*.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Слід зазначити, що дослідники (І. Абакумова [1], З. Брандт [2], Д. Карнаухов [4], П. Комогоров [5], Н. Кудзієва [7], Г. Солдатова [9] та ін.) пропонують *два основні напрями формування професійної толерантності майбутніх керівників*: 1) *через зміст освіти* – організацію викладання циклу дисциплін, зміст яких здатен значно вплинути на формування професійної толерантності, або введення *модулів, спрямованих на формування професійної толерантності*; 2) за допомогою організації і проведення *спеціалізованих тренінгів*. Нами зроблена спроба поєднати ці напрями в розробленому авторському навчальному модулі, який може гнучко вбудовуватися в програми навчальних дисциплін професійного спрямування.

Мета статті – представити авторський навчальний модуль «Формування професійної толерантності майбутніх керівників у процесі професійної підготовки (отримання вищої освіти)» та проаналізувати ефективність його впровадження.

Виклад основного матеріалу і результатів дослідження. У контексті нашого дослідження в роботі ми спиралися на *технологічний підхід*, запропонований Л. Карамушкою [10], відповідно до якого в процесі підготовки виокремлено три *функціональні компоненти*: 1) інформаційно-смісловий; 2) діагностичний; 3) корекційно-розвивальний.

Метою навчального модуля є формування професійної толерантності майбутніх керівників загальноосвітніх навчальних закладів.

Завдання навчального модуля полягають у: 1) оволодінні майбутніми керівниками загальноосвітніх навчальних закладів знаннями про професійну толерантність, її зміст, структуру, особливості прояву тощо (інформаційно-смісловий компонент модуля); 2) оволодінні майбутніми керівниками загальноосвітніх навчальних закладів методами діагностики наявності та рівнів професійної толерантності (діагностичний компонент модуля); 3) визначенні організаційно-психологічних умов формування професійної толерантності та оволодіння майбутніми керівниками загальноосвітніх навчальних закладів вміннями та навичками формування професійної толерантності в процесі професійної підготовки (корекційно-розвивальний компонент модуля).

Нижче представлений *навчально-тематичний план модуля*, розрахованого на 1 кредит (30 годин) (табл. 1).

Інформаційно-смісловий компонент модуля ми реалізуємо через *лекційні і семінарські заняття*. Зрозуміло, що відповідно до змісту лекційних, семінарських занять нами обрані відповідні інноваційні форми і методи, пов'язані з необхідністю створення толерантного освітнього середовища. Ми враховуємо думку П. Лушина [3], який зазначає, що зміст об'єкта засвоєння має відповідати методу засвоєння, тому теоретичні положення доцільно подавати в неоднозначній і дискусійній формі, зосередженій навколо реальних професійних ситуацій [3].

Нами застосовувалися наступні *інноваційні види лекцій*.

Проблемна лекція «Сутність і зміст професійної толерантності керівників загальноосвітніх навчальних закладів», яка спрямована на пошукову та дослідницьку діяльність, активізацію особистого пошуку студентів. Лекція розкриває проблему сутності і змісту професійної толерантності керівників, аналізує основні підходи до її дослідження. Викладач керує дослідницькою діяльністю студентів з вирішення проблемного питання, намагаючись викликати внутрішню потребу студентів розв'язати проблемну задачу, стати активними, ініціативними, динамічними дослідниками, співавторами процесу добування «нових» знань. За допомогою проблемної лекції забезпечується досягнення трьох основних дидактичних цілей: засвоєння теоретичних знань, розвиток теоретичного мислення, формування пізнавального інтересу до змісту навчального модуля та професійної мотивації майбутнього фахівця.

Таблиця 1

Навчально-тематичний план

№ з/п	Назва теми	Форма заняття/кількість годин			
		Аудиторні заняття			Позааудиторні заняття
		Лекційні заняття	Семінарські заняття	Тренінг	Самостійна робота
1	Тема 1. Проблемна лекція «Сутність і зміст професійної толерантності керівників загальноосвітніх навчальних закладів»	2			2
2	Семінар-«круглий стіл» «Специфіка і прояви професійної толерантності керівників загальноосвітніх навчальних закладів»		2		
3	Тема 2. Лекція-брейнстормінг («мозкова атака») «Структура професійної толерантності керівників загальноосвітніх навчальних закладів»	2			2
4	Семінар-дискусія «Межі і міра професійної толерантності керівників загальноосвітніх навчальних закладів»		2		
5	Тема 3. Лекція із застосуванням техніки зворотного зв'язку «Організаційно-психологічні умови формування професійної толерантності керівників загальноосвітніх навчальних закладів»	2			4
6	Тренінг «Формування професійної толерантності керівників загальноосвітніх навчальних закладів»			8	
7	Підсумковий семінар-конференція «Проблеми формування професійної толерантності керівників загальноосвітніх навчальних закладів»		2		2
	Разом	6	6	8	10

Лекція-брейнстормінг («мозкова атака») «Структура професійної толерантності керівників загальноосвітніх навчальних закладів», як вид проблемної лекції, використовує частково-пошукові методи (лектор створює проблемну ситуацію і спонукає студентів до пошуку вирішення, мозкова атака передбачає генерацію ідей, колективне розв'язання проблеми). З метою визначення структури професійної толерантності керівника викладач записував усі запропоновані ідеї щодо її компонентів і складових, після чого разом зі студентами опрацьовував кожну ідею, обґрунтовував критерії їхнього відбору, прийняття чи відкидання. Ефективність засвоєння інформації, здобутої шляхом «мозкової атаки», значно вища, ніж тоді, коли її подає викладач, такі лекції доцільно проводити за темами і проблемами, принциповими для навчального модуля.

Лекція із застосуванням техніки зворотного зв'язку (інтерактивна лекція) «Організаційно-психологічні умови формування професійної толерантності керівників загальноосвітніх навчальних закладів» передбачає активний діалог із студентами, дає можливість підтримувати постійний контакт з аудиторією і здійснювати контроль за якістю засвоєння матеріалу. Лекція проводиться за допомогою технічних засобів навчання.

Максимальне навантаження під час розв'язування проблеми припадає на самих студентів, лише у випадку, коли ніхто в аудиторії не зможе дати відповідь, викладач роз'яснює сам. У процесі підготовки до інтерактивної лекції необхідний дидактичний матеріал, методичні рекомендації з вивчення теми роздаються заздалегідь, щоб студенти, готуючись до цього заняття, ознайомилися з найбільш важливою інформацією і зафіксували її в конспекті. Лектор з'ясовує, наскільки зрозуміло те, що опрацьовувалося самостійно, і коментує найбільш складні місця. Позитивні сторони інтерактивної лекції очевидні: студент перестає бути пасивним об'єктом навчання; здійснюється диференційований підхід шляхом діагностування рівня обізнаності в темі; з'являється час на детальний розгляд найбільш складних моментів лекції, оскільки не потрібно диктувати основні положення – вони вже зафіксовані в конспектах.

Загалом, викладач, готуючись до інноваційних лекцій, повинен підбирати й компоувати навчальний матеріал так, щоб студенти самостійно виокремили з нього проблему і на *семінарському занятті* продемонстрували власні варіанти її розв'язання, вільне володіння категорійно-понятійним науковим апаратом, вміння і навички визначення проблем, а їхнє розв'язання, доведення і спростування, відстоювання своїх поглядів сприяють перетворенню знань на глибокі особистісні переконання.

Семінар-«круглий стіл» «Специфіка і прояви професійної толерантності керівників загальноосвітніх навчальних закладів» полягає в обміні думками, можливості висловити свою точку зору на обговорювану проблему, а надалі сформулювати або загальну думку, або чітко розмежувати різні позиції сторін. Обов'язковим є залученням експертів (шанованих в тій або іншій області фахівців), які беруть участь в обговоренні, виконуючи певні ролі в соціальному й ігровому плані («провокатора», «опонента» та ін.) і займають конструктивну або деструктивну позицію. Окремо наголошується, що всі учасники мають рівні права й позиції.

Студенти заздалегідь знайомляться з темою обговорення, отримують теоретичне домашнє завдання. Учасники виступають з доповідями, потім проводиться їхнє обговорення. Викладач-ведучий розподіляє час виступів, надає слово учасникам обговорення, інтерв'ює учасників. Студенти завдяки взаємному обговоренню мають змогу по-новому поглянути на проблему, публічно представити свою позицію, отримати можливість співпрацювати з керівниками-професіоналами.

Семінар-дискусія «Межі і міра професійної толерантності керівників загальноосвітніх навчальних закладів» сприяє підвищенню суб'єктної пізнавальної активності студентів, формуванню особистісного ставлення до досліджуваного матеріалу, розвитку самостійного мислення студентів, створенню комфортних умов взаємонавчання, взаємодії студентів. Студенти заздалегідь знайомляться з необхідною літературою, аналізують різноплановість досліджуваного питання, що дає змогу на семінарі відчувати себе рівнозначними, рівноправними суб'єктами освітнього процесу. Під час семінару відбувається поетапне обговорення проблемного питання, з розглядом різних позицій, підходів, точок зору по ньому вітчизняних і зарубіжних учених, а також висловлення власних позицій студентів.

Діагностичний і корекційно-розвивальний компоненти модуля ми реалізуємо під час проведення *тренінгу*. Особливо важливе значення при складанні тренінгу мала теоретична та практична база технології роботи організаційних психологів, розроблена в рамках діяльності лабораторії організаційної психології Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України [10].

Тренінг «Формування професійної толерантності керівників загальноосвітніх навчальних закладів» являє собою практику психологічного впливу, що ґрунтується на активних методах групової роботи. Він дозволяє за порівняно невеликий час вирішити завдання інтенсивного формування професійно важливих якостей, навичок та вмінь. При цьому, формування професійної толерантності має бути засноване на цілісному підході і розглядатися як рух від випадково-ситуативного прояву професійної толерантності, через визнання можливих толерантних стосунків, до доброзичливих стосунків у малій групі, від них – до становлення професійної толерантності, що виходить за межі тренінгової групи, готовності особистості до самовдосконалення.

Тренінг передбачає використання *активних форм і методів навчання* (міні-лекції, групові дискусії, творчі проекти, ділові ігри, метод незакінчених речень, вправи тощо).

Метою тренінгу є сприяння формуванню професійної толерантності майбутніх керівників.

Завдання тренінгу полягають у: 1) оволодінні студентами знаннями про професійну толерантність, її зміст, структуру, специфіку і особливості прояву; 2) оволодінні студентами методами діагностики та визначення наявного рівня професійної толерантності; 3) виявленні студентами власних психологічних характеристик, що впливають на формування професійної толерантності, усвідомлення потреби щодо розвитку професійно важливих особистісних якостей, актуальних для забезпечення формування професійної толерантності; 4) визначенні організаційно-психологічних умов формування професійної толерантності та оволодіння студентами вміннями та навичками формування професійної толерантності.

Тренінг формування професійної толерантності припускає реалізацію наступних умов: усвідомлення студентом проблеми професійної толерантності, прагнення до самопізнання і самозміни; усвідомлення студентами необхідності застосування принципів професійної толерантності в майбутній управлінській діяльності; розуміння меж і міри професійної толерантності, формування взаєморозуміння і ефективної взаємодії; оцінка себе як професійно толерантної особистості, формування прийняття індивідуальності іншої людини; використання активних методів навчання; впевненість у психологічній безпеці; рефлексія тренінгу.

Тренінг розрахований на 8 годин і включає вступну, основну і заключну частини (табл. 2).

Підсумковий семінар-конференція «Проблеми формування професійної толерантності керівників загальноосвітніх навчальних закладів» проводять після вивчення навчального модуля за схемою наукових конференцій. Складається він зі заздалегідь поставленої проблеми і системи доповідей на кожне питання, що висвітлює проблему. Виступ готується як логічно закінчений текст, який є результатом самостійної роботи студента, що значно підвищує роль самопідготовки. Функція викладача полягає у керуванні підготовкою таких доповідей, проведенні індивідуальних добровільних консультацій у формі ненав'язливих співбесід у неформальній обстановці. Під час семінару викладач аналізує та оцінює зміст доповідей, стисло характеризує виступи, за потреби робить доповнення й виправляє помилки, виставляє оцінки.

Розглянувши змістовні аспекти *авторського навчального модуля «Формування професійної толерантності керівників загальноосвітніх навчальних закладів у процесі професійної підготовки (отримання вищої освіти)»* доцільно висвітлити ефективність його впровадження в освітній процес.

В експериментальній групі (загальною кількістю 60 осіб) психологічна підготовка мала цілісний характер відповідно до розробленого нами авторського навчального модуля. У контрольній групі (загальною кількістю 58 осіб) психологічна підготовка майбутніх керівників мала традиційний характер відповідно до програми навчальної дисципліни «Психологія управління» і не містила інноваційних форм і методів навчання, а також спеціальних вправ, спрямованих на формування професійної толерантності майбутніх керівників.

Статистична обробка результатів проводилася за допомогою комп'ютерної програми SPSS (версія 17.0). Дані подано у відсотках від загальної кількості опитаних.

Як свідчить порівняльний аналіз впливу експериментальної роботи на *загальний рівень сформованості професійної толерантності майбутніх керівників загальноосвітніх навчальних закладів*, між результатами першого (до початку формувального експерименту) та другого (після завершення формувального експерименту) зрізів, які були проведені в експериментальній та контрольній групах, спостерігаються істотні відмінності.

Таблиця 2

Структура тренінгу

Структурні частини	Змістовна характеристика
Вступна частина	• <i>мультимедійна презентація</i> «Визначення мети та завдань тренінгу»; • <i>вправа</i> «Знайомство: мене звати... Три професійно важливі якості, які я ціную в собі...»; • <i>вивчення очікувань</i>, запитів і емоційного стану учасників; • <i>«мозковий штурм»</i> «Визначення правил групової роботи»
Основна частина	<i>Змістовно-смысловий компонент</i> • <i>метод незакінчених речень</i> (з подальшим груповим обговоренням) «Толерантність – це...», «Професійна толерантність – це...»; • <i>вправа</i> «Емблема професійної толерантності»; • <i>групова дискусія</i> «Роль толерантності в професійній діяльності керівника загальноосвітнього навчального закладу»; • <i>міні-лекція</i> «Професійна толерантність керівника загальноосвітнього навчального закладу – сутність, зміст, специфіка, структура і особливості прояву» <i>Діагностичний компонент</i> • <i>психологічний практикум</i> «Авторська методика діагностики рівнів сформованості професійної толерантності керівників загальноосвітніх навчальних закладів»; <i>Корекційно-розвивальний компонент</i> • <i>ділова гра</i> «Толерантний чи інтолерантний керівник»; • <i>вправа</i> «Я подарунок для загальноосвітнього навчального закладу, оскільки я ...»; • <i>вправа</i> «Ми з тобою схожі»; • <i>робота в малих групах з подальшою презентацією результатів</i> «Кодекс толерантного керівника»; • <i>груповий проект</i> (з подальшим обговоренням) «Психологічний портрет керівника загальноосвітнього навчального закладу»; • <i>групова дискусія</i> «10 кроків до професійної толерантності керівника загальноосвітнього навчального закладу в процесі професійної підготовки (отримання вищої освіти)»
Заключна частина	<i>Рефлексія тренінгу</i> • <i>рефлексивний аналіз</i> «Оцінка того, наскільки виправдалися очікування, запити, і оцінка емоційного стану учасників»; • <i>анкетне опитування</i> «Оцінка ефективності тренінгу»: ✓ оцініть, якою мірою виправдалися Ваші очікування від тренінгу (від 1 до 100%); ✓ оцініть ефективність тренінгу (від 1 до 5 балів); ✓ Ваші побажання щодо вдосконалення змісту тренінгу; ✓ Ваші побажання щодо вдосконалення форми тренінгу; ✓ Ваші побажання щодо вдосконалення роботи тренера; ✓ оцініть свій емоційний стан (у балах або малюнком); • <i>вправа</i> «Подяка»; • <i>заклучна вправа</i> «Подарунок»

Так, в експериментальній групі в результаті формувального експерименту виявлено динаміку певних змін загального рівня сформованості професійної толерантності майбутніх керівників загальноосвітніх навчальних закладів, а в контрольній групі такої динаміки практично не зафіксовано (табл. 3).

Таблиця 3

Вплив експериментальної роботи на загальний рівень сформованості професійної толерантності майбутніх керівників загальноосвітніх навчальних закладів

Групи	Рівень сформованості (кількість досліджуваних, у %)					
	до формувального експерименту			після формувального експерименту		
	Низький	Середній	Високий	Низький	Середній	Високий
Експериментальна група	23,3	66,7	10,0	3,3*	76,7*	20,0*
Контрольна група	26,7	63,3	10,0	20,0	70,0	10,0

* – рівень статистичної значущості ($p < 0,05$)

Як видно з табл. 3, в експериментальній групі в результаті формувального експерименту зафіксовано статистично значущі зміни ($p < 0,05$), які відображають значне зменшення кількості досліджуваних із низьким (з 24,4% до 3,3% відповідно) та збільшення кількості респондентів з високим (з 10,0% до 20,0% відповідно) рівнями сформованості професійної толерантності майбутніх керівників загальноосвітніх навчальних закладів.

Отже, аналіз результатів впровадження авторського навчального модуля «Формування професійної толерантності керівників загальноосвітніх навчальних закладів у процесі професійної підготовки (отримання вищої освіти)» довів його ефективність.

Висновки. У статті підкреслено актуальність формування професійної толерантності як інтегральної професійно важливої якості особистості майбутніх керівників загальноосвітніх навчальних закладів у процесі професійної підготовки (отримання вищої освіти).

Розроблений і апробований нами авторський навчальний модуль «Формування професійної толерантності керівників загальноосвітніх навчальних закладів у процесі професійної підготовки (отримання вищої освіти)» виявився ефективним.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробленні та апробації авторського спецкурсу, спрямованого на формування професійної толерантності керівників загальноосвітніх навчальних закладів в умовах післядипломної педагогічної освіти.

Список використаних джерел

1. Абакумова И. О становлении толерантности личности в поликультурном образовании / И. Абакумова, П. Ермаков, В. Гуров // Вопросы психологии. – 2003. – №3. – С. 12–26.
2. Брандт З. В. Толерантность и два полюса одной культуры / З. В. Брандт // Ломоносовские чтения. – М., 2002. – 215 с.
3. Драч І. І. Управління формуванням професійної компетентності магістрантів педагогіки вищої школи: теоретико-методичні засади : монографія / І. І. Драч. – К. : Дорадо-Друк, 2013. – 456 с.
4. Карнаухов Д. В. Исторические мифологемы в пространстве книжной культуры [Текст] / Д. В. Карнаухов // Девятые макушинские чтения : м-лы научной конференции. – Новосибирск, 2012. – С. 17–21.
5. Комогоров П. Ф. Формирование толерантности в межличностных отношениях студентов высшего учебного заведения [Текст] : монография / П. Ф. Комогоров. – Курган, 2000. – 221 с.
6. Кремень В. Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати / В. Г. Кремень. – К., 2005. – 447 с.
7. Кудзиева Н. Ю. Формирование толерантности у субъектов высшего профессионального образования [Текст] : монография / Н. Ю. Кудзиева. – М., 2003. – 163 с.
8. Освіта дорослих : енциклопедичний словник / О. В. Брюховецька / за ред. В. Г. Кременя, Ю. В. Ковбасюка ; Нац. акад. пед. наук України, Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – К. : Основа, 2014. – С. 338.

9. Солдатова Г. У. Жить в мире с собой и другими: Тренинг толерантности для подростков / Г. У. Солдатова, Л. А. Шайгерова, О. Д. Шарова. – М. : Генезис, 2000. – 112 с.
10. Технології роботи організаційних психологів : [навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. та слухачів ін-тів післядиплом. освіти] / за наук. ред. Л.М. Карамушки. – К. : Фірма "ІНКОС", 2005. – 366 с.

Spysok vykorystanykh dzherel

1. Abakumova I. O stanovlenii tolerantnosti lichnosti v polikul'turnom obrazovanii / I. Abakumova, P. Ermakov, V. Gurov // Voprosy psihologii. – 2003. – №3. – S. 12–26.
2. Brandt Z. V. Tolerantnost' i dva poljusa odnoj kul'tury / Z. V. Brandt // Lomonosovskie chtenija. – M., 2002. – 215 s.
3. Drach I. I. Upravlinnya formuvannyam profesiynoyi kompetentnosti mahistrantiv pedahohiky vyshchoyi shkoly: teoretyko-metodychni zasady : monohrafiya / I. I. Drach. – K. : Dorado-Druk, 2013. – 456 s.
4. Karnauhov D. V. Istoricheskie mifologemy v prostranstve knizhnoj kul'tury [Tekst] / D. V. Karnauhov // Devyatye makushinskie chtenija : m-ly nauchnoj konferencii. – Novosibirsk, 2012. – S. 17–21.
5. Komogorov P. F. Formirovanie tolerantnosti v mezhlchnostnyh otnoshenijah studentov vysshogo uchebnogo zavedenija [Tekst] : monografija / P. F. Komogorov. – Kurgan, 2000. – 221 s.
6. Kremen' V. H. Osvita i nauka v Ukraini – innovatsiyni aspekty. Stratehiya. Realizatsiya. Rezul'taty / V. H. Kremen'. – K., 2005. – 447 s.
7. Kudzieva N. Ju. Formirovanie tolerantnosti u subjektov vysshngo professional'nogo obrazovaniya [Tekst] : monografija / N. Ju. Kudzieva. – M., 2003. – 163 s.
8. Osvita doroslykh : entsyklopedychnyy slovnyk / O. V. Bryukhovets'ka / za red. V. H. Kremenya, Yu. V. Kovbasyuka ; Nats. akad. ped. nauk Ukrainy, Nats. akad. derzh. upr. pry Prezydentovi Ukrainy. – K. : Osnova, 2014. – S. 338.
9. Soldatova G. U. Zhit' v mire s soboj i drugimi: Trening tolerantnosti dlja podrostkov / G. U. Soldatova, L. A. Shajgerova, O. D. Sharova. – M. : Genezis, 2000. – 112 s.
10. Tekhnolohiyi roboty orhanizatsiynykh psykhologiv : [navch. posib. dlya studentiv vyshch. navch. zakl. ta slukhachiv in-tiv pislyadyplom. osvity] / za nauk. red. L.M. Karamushky. – K. : Firma "INKOS", 2005. – 366 s.

Brukhovetska, O.V. Training module "Formation of future managers' professional tolerance during professional training (higher education)" and analysis of its application. The article stresses the importance of professional tolerance formation as an integral professionally important personal characteristic of future secondary school principals during their professional training (higher education).

The author describes the goals, objectives, syllabus and contents of the training module she has designed. The module's goal is the development of future secondary school principals' professional tolerance while the module's objectives are: 1) future secondary school principals' acquisition of knowledge about professional tolerance, its content, structure and features, etc. (the informational-conceptual component of the module); 2) future secondary school principals' mastery of the methods and instruments to diagnose professional tolerance and its levels (the diagnostic component of the module); 3) finding out of the organizational and psychological factors in future secondary school principals' professional tolerance formation and in their development of professional tolerance skills during professional training (the developmental component of the module).

The module is made up of three functional components: informational-conceptual, diagnostic and developmental. The informational-conceptual component includes innovative lectures and seminars, while the diagnostic and developmental components include trainings. The author presents the goals, objectives, structure, active forms and methods of the training (mini-lectures, group discussions, projects, business games, incomplete sentences technique, exercises, etc.).

Test applications of the training module during the educational process have proved its effectiveness.

Keywords: future secondary school principals, professional tolerance, tolerance formation during professional training (higher education), training module.

Відомості про автора

Брюховецька Олександра Вікторівна, кандидат психологічних наук, доцент, докторант кафедри загальної та практичної психології, Державний вищий навчальний заклад «Університет менеджменту освіти» НАПН України, м. Київ, Україна.

Brukhovetska, Olexandra Victorivna, PhD, associate professor, doctoral student, department of general and applied psychology, University of educational management, NAES of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

E-mail: ciparis011@mail.ru.

Отримано 1 листопада 2016 р.
Рецензовано 10 листопада 2016 р.
Прийнято 15 листопада 2016 р.